

Genderideologieën in de representaties van fysiek geweld jegens slaven in de kolonie Suriname

Bachelor scriptie Geschiedenis

Door: Robin Akkermans

Begeleider: Maaïke Derksen

Inhoud

Inleiding	3
De beschreven straffen	8
Achttiende eeuw	8
John Gabriël Stedman	9
Philip Fermin.....	11
Negentiende eeuw	13
A.F. Lammens	14
M.D. Teenstra	15
P.J. Benoit	18
De onbeschreven straffen	20
Negentiende eeuw	21
F.A. Kuhn	21
G.P.C. van Breugel	22
August Kappler	24
Conclusie	26
Literatuurlijst	28

Inleiding

Toen Gloria Wekker in 2002 haar ambt als hoogleraar Gender en Etniciteit aanvaarde, legde ze in haar oratie de nadruk op het belang van haar discipline in wetenschappelijk onderzoek. Gender en etniciteit, zo beargumenteerde ze, structuren onze werkelijkheid op een diepgaande en complexe manier. Het blootleggen van de structuren leidt tot een beter begrip van onze werkelijkheid en van de historische werkelijkheid. Door de disciplines te betrekken in de wetenschap kan de mythe worden doorbroken dat de Westerse wetenschap objectieve en neutrale informatie levert; een aanname die door verscheidende onderzoekers uit diverse wetenschappen is weerlegd en waarover is aangetoond dat alle wetenschappers zijn beïnvloed door de dominante groepen in de samenlevingen waar hun opvattingen uit voort komen. Dat geldt niet alleen voor wetenschappers, maar ook voor de auteurs van historische bronnen. Door de disciplines te betrekken in historisch onderzoek kan de complexiteit van de historische werkelijkheid beter worden begrepen.¹ Vooral in koloniale geschiedenis is het besef van de onderliggende structuren in de historische bronnen van groot belang. De macht lag in de handen van blanke mannelijke overheersers, waardoor zowel gender als etnische superioriteit door de wetenschap en de politiek als natuurlijk werden gezien. Een overtuiging die onvermijdelijk doorspeelde in de bronnen uit die tijd.²

In een kolonie als Suriname gold dat des te meer; niet alleen de oorspronkelijke bewoners werden aan blank heerschappij onderworpen, ook de Afrikaanse slaven werden constant herinnerd aan hun etnische inferioriteit om ze zo onder controle te houden.³ De overtuigingen die voortkwamen uit de etnische inferioriteit en de blanke superioriteit speelden door in zowel de wetenschap als de vroegmoderne reisliteratuur, waarvan de laatste het beeld van de slaaf grotendeels bepaalde. Vooral de beschrijvingen van de bestraffingen schokten het Nederlandse publiek en beïnvloedde het beeld dat van de slaaf ontstond. Als gevolg van de beschreven bestraffingen van slaven uit achttiende-eeuwse

¹ Gloria Wekker, *Nesten bouwen op een winderige plek: denken over gender en etniciteit in Nederland* (schriftelijk verslag oratie 19 april 2002).

² Annette F. Timm, Joshua A. Sanborn, *Gender, Sex and the Shaping of Modern Europe* (London; New York 2016) 118.

³ Hans Buddingh, *Geschiedenis van Suriname* (mei 2017) 93.

literatuur ontstond in de negentiende eeuw het beeld van de mishandelde slaaf die gebukt ging onder het wrede regime van de Surinaamse planter.⁴ De beschreven bestraffingen dienden als een belangrijk argument rondom de menselijkheid en later de afschaffing van slavernij.⁵ Vele vroegmoderne schrijvers uit de negentiende eeuw spraken het beeld tegen en poogden met hun eigen werken het beeld van de slaaf te veranderen. Dat zij een ander beeld tegenkwamen tijdens hun reizen dan de achttiende-eeuwse schrijvers is niet verrassend. In de achttiende eeuw bevonden de marronoorlogen zich op een hoogtepunt. De marrons waren slaven die van de plantages vluchtten en gemeenschappen stichtten in de omringende bossen. Het fysieke geweld dat de planters toepasten in deze periode kwam vaker voor en was nog niet aan regels gebonden, waardoor excessen vaker plaats konden vinden dan in de negentiende eeuw. Waar de planters in de achttiende eeuw de slaven fysiek probeerden te onderdrukken uit angst voor de opstanden, deden ze dat in de negentiende eeuw vooral psychologisch. In de negentiende eeuw kwam langzaam het debat op rondom de behandeling van slaven en de moraliteit van slavernij, waardoor de situatie van slaven verbeterde, de bestraffingen wettelijk werden gereguleerd en de excessen werden beperkt.

De nadruk op etnische inferioriteit speelde echter nog steeds een grote rol in de negentiende-eeuwse bronnen. Ze dienden alleen een ander doel. In de achttiende eeuw werden de slaven beschreven als dierlijk en er werden veel etnische karakteristieken benoemd om dat beeld te versterken. Het had als voornaamste doel om de slaven te dehumaniseren; ze werden in een aparte categorie geplaatst van de mensen. In de negentiende eeuw speelde dierlijkheid nog steeds een rol in de beschrijving van de slaven, maar hun vermeende dierlijkheid werd in deze periode aangehaald als argument om ze te civiliseren, beweert Alex van Stipriaan.⁶ De vermeende onbeschaafdheid van de slaven werd echter door verschillende negentiende-eeuwse auteurs nog steeds aangehaald om de beschreven lichamelijke straffen te legitimeren.⁷ De etnische inferioriteit diende daarbij dus

⁴ G.P.C. Van Breugel, *Dagverhaal van eene reis naar Paramaribo en verdere omstreken in de kolonie Suriname* (Amsterdam 1842) 81.; P.J. Benoit, *Reis door Suriname* (Brussel 1839; NL editie Amsterdam 1967) 73.; August Kappler, *Zes jaren in Suriname: 1836-1842 : schetsen en taferelen* (Zutphen 1983) IV.

⁵ Mario Klarer, "Humanitarian Pornography: John Gabriel Stedman's "Narrative of a Five Years Expedition against the Revolted Negroes of Surinam" (1796)", *New Literary History* 36:4 (2005) 559.

⁶ Alex van Stipriaan, *Surinaams contrast* (Leiden 1993) 370.

⁷ August Kappler, die van 1836 tot 1842 in Suriname verbleef, benadrukte dat de slaven niet altijd op een manier gestraft kunnen worden die ze wel verdienden vanwege hun fetisjen, bijgeloof en bedrieglijkheid.

een duidelijk doel. Maar welke rol speelde gender daarbij? Zoals Gloria Wekker beargumenteert, werken etniciteit en gender samen om de werkelijkheid te structureren. De etniciteit van de slaven werd duidelijk benadrukt en diende een duidelijk doel. Gender blijkt na het bestuderen van de bronnen subtieler door te spelen in de beschrijvingen en is impliciet beschreven. Het roept de vraag op of ook de impliciete genderideologieën in de vroegmoderne reis- en beschrijvingsliteratuur een doel dienden bij het beschrijven van de lichamelijke bestraffing van de Surinaamse slaven.

In de jaren 70 begon gender een plaats in te nemen in historisch onderzoek, maar de discipline bleef gescheiden van het veld van onderzoek naar slavernij. Onderzoek naar slavernij bleef gefocust op de ervaring van de mannelijke slaaf, waardoor het moderne stereotype beeld van de mannelijke slaaf bleef bestaan. Amerikaanse onderzoekers Gwyn Campbell, Suzanne Miers en Joseph Miller poogden dat beeld te doorbreken door de rol van slavinnen te onderzoeken. Zij concludeerden dat de rol van slavinnen vele malen groter en crucialer was dan voorheen werd gedacht.⁸ Hun onderzoek toont aan dat genderbewustzijn van groot belang is om slavenverhoudingen en hun levens te begrijpen. Dat besef is groter in Amerika dan in Nederland. Waar de Amerikaanse wetenschap profiteert van de erfenis van onder andere zwarte nationalistische bewegingen die het sociaal bewustzijn hebben vergroot, loopt Nederland achter.⁹

Peggy Plet ziet vele problemen in Nederlands onderzoek naar Surinaamse slavinnen, niet in de laatste plaats vanwege het gebrek eraan. Ze merkt op dat de meeste onderzoeken die worden uitgevoerd oppervlakkig en beperkt zijn door een gebrek aan ervaring en training op het gebied van black studies en vrouwenstudies. Ook worden zwarte vrouwen uitgesloten van het onderzoeksveld, volgens Plet het gevolg van seksisme en ethnocentrisme in historisch onderzoek¹⁰, terwijl zij juist het inzicht kunnen bieden dat historisch onderzoek

August Kappler, *Zes jaren in Suriname: 1836-1842 : schetsen en taferelen* (Zutphen 1983) 45. F.A. Kuhn vroeg zich in zijn boek van 1828 af of slaven vanwege hun onbeschaafdheid wel geregeerd zouden kunnen worden zonder gebruik te maken van lichamelijke straffen. F.A. Kuhn, *Beschouwing van den toestand der Surinaamsche plantagieslaven* (Amsterdam 1828) 95.

⁸ Gwyn Campbell, Suzanne Miers, Joseph C. Miller eds., *Women and Slavery: Africa, the Indian Ocean World and the medieval North Atlantic* (Ohio 2007).

⁹ Wekker, *Nesten bouwen op een winderige plek: denken over gender en etniciteit in Nederland* (schriftelijk verslag oratie 19 april 2002).

¹⁰ Peggy Plet, 'Overleven en overlevering: historisch onderzoek naar Surinaamse slavinnen', *Lover 25:3* (1998) 20-22.

naar slavernij nodig heeft. Een goed voorbeeld daarvan is Gloria Wekker die de intersectionele analyse heeft geïntroduceerd in Nederlands onderzoek naar Suriname, waarbij ze zowel gender als etniciteit in onderzoek betreft. Suze Zijlstra maakte gebruik van die analyse. Zo ontdekte ze dat vrouwen en hun seksualiteit een belangrijke rol speelden in het creëren van “de Ander”, waarbij de beschrijvingen van inheemse vrouwen de onbeschaafdheid van de overheerste volkeren moesten benadrukken.¹¹ Haar onderzoek toont aan dat zowel gender als etniciteit bepalend waren voor de beeldvorming van onderdrukte volkeren en ook een bepaald doel diende: de dehumanisatie van de overheersten en legitimatie van de overheersing.

Met welk doel gender de beeldvorming rondom de gestrafte slaven heeft beïnvloed, is echter nog niet eerder onderzocht. Het beeld van “de Ander” dat werd beïnvloed door gender was voornamelijk gebaseerd op het onbeschaafde en dierlijke karakter waarvan seksuele gewoontes zoals polygamie en de vermeende afwezigheid van seksuele schaamte het bewijs zouden zijn. Alhoewel dat toentertijd heel bepalend is geweest voor de legitimatie van de overheersing van volkeren, is het vooral ook interessant om te kijken naar de beeldvorming rondom de gestrafte slaven, omdat dat het beeld van de slaaf ging bepalen bij het Nederlandse publiek. Door de rol van gender en etniciteit te onderzoeken, kan het beeld van de gestrafte slaaf beter begrepen worden. In dit onderzoek zal de vraag centraal staan welk doel de genderideologieën dienden bij het beschrijven van de fysieke straffen van de Surinaamse slaven. Ik zal de vraag proberen te beantwoorden door te onderzoeken hoe de historische context de representatie heeft beïnvloed, hoe de achtergronden van de auteurs de representaties hebben beïnvloed en hoe de representaties van slaven en slavinnen verschilden. Op deze manier zal ik eerst de genderideologieën opsporen om ze daarna in de historische en persoonlijke context van de auteurs te plaatsen. Zo zal ik achterhalen welk doel de genderideologieën dienden.

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, zal ik gebruik maken van vroegmoderne reis- en situatiebeschrijvingen van John Gabriël Stedman, Philip Fermin, A.F. Lammens, F.A. Kuhn, August Kappler, P.J. Benoit, G.P.C. van Breugel en M.D. Teenstra. Door de bronnen tegen de historische en persoonlijke achtergrond van de auteurs te plaatsen, zal

¹¹ Suze Zijlstra, ‘Slaafse vrouwen in Suriname’, *Oso* 29:2 (2010) 315-326.

ik de bronkritiek leveren die nodig is. Ik zal gebruik maken van een discoursanalyse om de bronnen te onderzoeken. Om de genderideologieën te achterhalen, zal ik gebruik maken van een intersectionele analyse, zoals die door Gloria Wekker is omschreven. Gender en etniciteit kunnen onmogelijk los van elkaar worden gezien, omdat het niet slechts om mannelijk- of vrouwelijkheid gaat, maar om zwarte mannelijk- en vrouwelijkheid, waarbij etniciteit een enorme rol speelde. Ik zal echter spreken van genderideologieën, omdat de voornaamste focus van mijn onderzoek gender is.

Uit de analyse van de bronnen blijkt dat er een onderscheid kan worden gemaakt tussen de auteurs die expliciet spreken over de straffen jegens de slaven en de auteurs die impliciet schrijven over de straffen of ze helemaal niet noemen. Het minimaliseren of het weglaten van de straffen zal een ander doel hebben gehad dan het uitgebreid beschrijven van de straffen. Om deze reden zal ik de twee groepen apart analyseren. Tot de eerste groep behoren Stedman, Fermin, Lammens, Teenstra en Benoit. Tot de tweede groep behoren Kuhn, Kappler en van Breugel. Deze indeling is gemaakt op basis van de bestudeerde literatuur. Andere uitgegeven boeken en dagboeken zijn daarbij buiten beschouwing gelaten. In het onderzoek draait het om de reisliteratuur die werd uitgegeven en zo de beeldvorming rondom de gestrafte slaaf beïnvloedde.

De beschreven straffen

Ten tijde van de slavernij in Suriname was er een constante angst onder de blanken voor de macht van de slaven. Op een plantage waren er vaak enkele blanken tegenover een groot aantal slaven aanwezig, waardoor de blanken ver in de minderheid waren. De vraag hoe de slavenmacht onder controle gehouden moest worden, hield de gemoederen zowel in de achttiende als negentiende eeuw bezig.¹² Zoals eerdergenoemd, veranderde de manier waarop de slavenmacht werd beheerst in de negentiende eeuw. In de reis- en situatiebeschrijvingen is ook een verandering te zien in de beoordeling van de bestraffing van slaven. De beoordeling is sterk gerelateerd aan het veranderende karakter van de bestraffing; de eerdere auteurs zullen getuige zijn geweest van wrede bestraffingen dan de latere auteurs, die zich in Suriname bevonden toen er al meerdere reglementen ter bescherming van de slaven waren doorgevoerd.

Achttiende eeuw

In de achttiende eeuw werd er vooral gebruik gemaakt van fysieke straffen om de slavenmacht te beheersen. Er was sprake van zowel een hoge aanvoer van slaven als van marronopstanden.¹³ De hoge aanvoer van slaven was een gevolg van de opkomst van suikerplantages. Daarvoor was er meer kapitaal en arbeid nodig. Voor de planters was het goedkoper om een nieuwe aanwas van slaven te kopen dan kinderen van slaven groot te brengen, waardoor de leefomstandigheden van de slaven minder belangrijk werden. Als een slaaf stierf, was het relatief eenvoudig de slaaf te vervangen dankzij de hoge aanvoer.¹⁴¹⁵ Het gebrek aan controle vanuit Nederland en de absolute macht die de planters hadden over de slaven, resulteerden vaak in buitenproportioneel geweld. Volgens auteurs als Stedman en Fermin waren de planters en hun excessieve fysieke straffen verantwoordelijk voor de

¹² Van Stipriaan, *Surinaams contrast*, 369-377.

¹³ Bij de marronopstanden ontsnapten slaven van de plantages om in het omringende bos gemeenschappen te stichtten. Er wordt gesproken over opstanden, omdat de slaven opstonden tegen het plantersregime en vluchtten. Dat kon ook in grotere groepen gebeuren waarbij er een grootschalige opstand op de plantage ontstond.

¹⁴ Buddingh, *Geschiedenis van Suriname*, 88-89.

¹⁵ Van Stipriaan brengt hier echter tegenin dat er geen uitspraken kunnen worden gedaan over de vraag of het goedkoper was om nieuwe tot slaaf gemaakte mensen te kopen tegenover het grootbrengen van tot slaaf gemaakte kinderen. Hij beargumenteert dat er onvoldoende materiaal bestaat om daar conclusies over te trekken. Ook stelt hij dat die keus rond 1770 niet meer bestond vanwege de slechte economische situatie die het kopen van tot slaaf gemaakte mensen verhinderde. Hij beweert dat een beleid dat geboorten bevorderden een uitkomst had kunnen bieden. Van Stipriaan, *Surinaams contrast*, 317.

marronopstanden. Het geweld nam echter door de marronopstanden ook verder toe. Er werden strenge maatregelen ingevoerd om te voorkomen dat slaven wegliepen. Wanneer weglopers werden gevangen, had dat vaak een wrede bestraffing tot gevolg. Het dichte omringende bos gaf slaven veel mogelijkheden om te ontsnappen. Het maakte het ook moeilijk om weglopers terug te halen. De ontsnapte slaven richtten gemeenschappen op in de bossen en vielen de plantages aan om andere slaven te bevrijden. Dat leidde tot de marronoorlogen, die van 1765 tot 1793 een hoogtepunt bereikten.¹⁶

John Gabriël Stedman

Vanuit Nederland werden er militairen naar Suriname gestuurd om te helpen bij de marronoorlogen. In 1772 melde Schots militair John Gabriël Stedman zich aan als vrijwilliger om naar Suriname te gaan. Hij verbleef uiteindelijk vijf jaar in Suriname, waar hij een van de meest invloedrijke boeken schreef op het gebied van de Surinaamse geschiedenis: *Narrative of a five years' expedition against the revolted negroes of Surinam*. Hij beschreef hoe de slaven werden bestraft en uitte zijn vooral zijn afkeer tegen de planters en de behandeling van hun slaven.¹⁷ In de periode dat Stedman Suriname bezocht, zal het aantal gewelddadige straffen velen malen hoger en wreder zijn geweest dan in de negentiende eeuw. Zo werd de Spaanse bok¹⁸ pas in 1784 verboden, nadat Stedman de kolonie bezocht. Ook waren er nog nauwelijks wetten die de bestraffingen reguleerden en beperkten. Als er al wetten waren, werden deze nauwelijks nageleefd.¹⁹

In zijn boek komen dan ook veel fysieke straffen aan bod. Hij beschreef zowel de bestraffingen die hij via anderen hoorde als de straffen waar hij zelf getuige van was. Stedman maakte in zijn beschrijvingen duidelijk dat hij walgde van de straffen en zag de slaven als slachtoffers van de wrede planters, die hij meerdere malen als beestelijk en onmenselijk beschreef. Het contrast dat hij daarmee schetste, is opvallend. Waar hij meerdere malen het onmenselijke en dierlijke van de planters benadrukte, focuste hij zich bij de beschrijvingen van de slaven vooral op de menselijkheid van de slaven. Vooral bij zijn

¹⁶ Buddingh, *Geschiedenis van Suriname*, 92, 119-125.

¹⁷ Jos Fontaine, 'Inleiding', in: John Gabriël Stedman, *Reize naar Surinamen* (1987 Zutphen).

¹⁸ De Spaanse bok was een straf waarbij een slaaf met zijn benen opgetrokken en zijn armen daaromheen werd vastgebonden. Er werd dan een stok in de ruimte tussen de benen en armen gestoken waarna de slaaf met tamarindestokken werd geslagen. Daarna werd de slaaf omgedraaid en werd de andere kant van het lichaam geslagen.

¹⁹ Buddingh, *Geschiedenis van Suriname*, 99-100.

beschrijvingen van Mevrouw S. wordt dat duidelijk. Mevrouw S. was een plantagehoudster die Stedman meerdere malen tegenkwam op zijn expeditie. De vrouw zelf omschreef Stedman als onmenselijk en een "wangedrocht van een wyf". De straffen die zij uitvoerde kwamen voort uit jaloezie, zo beweerde Stedman. Meerdere malen beschreef hij hoe ze een slavin strafte, omdat ze ofwel mooi was ofwel de verliefdheid van S.' man over zich had afgeroepen. De vrouw doodde of verminkte haar slavinnen en wanneer er een beroep werd gedaan op haar menselijkheid door de andere slaven, dreef haar dat tot nog ernstigere misdaden, zoals het doden van een kind.²⁰ Mevrouw S. werd gepresenteerd als een vrouw die handelde vanuit irrationele emoties, zoals jaloezie, waarmee ze onschuldige slachtoffers maakte.

Vooraf de onschuld van de slavinnen is daarbij interessant, omdat dat het gebrek aan agency van de slavinnen illustreert. Ze werden gestraft omdat ze mooi waren of vermoedelijk de interesse hadden gewekt van de echtgenoot van S., niet omdat ze een strafbare misdaad hadden begaan. Ook spraken ze niet in de beschreven strafscènes. De mannen hadden daarentegen wel een stem. Het waren de mannen die S. uiteindelijk vroegen om haar slaven menselijker te behandelen. Ook beschreef Stedman twee scènes waarin de mannelijke slaven gesprekken voerden tijdens hun bestraffingen.²¹ Dat in tegenstelling tot de vele beschrijvingen van de slavinnen, die in alle scènes stil bleven en de straffen passief ondergingen. Mario Klarer observeert daarbij dat de mannelijke slaven op deze manier een kracht verkregen door de straffen, terwijl de slavinnen bevroren bleven in de straffen. De mannelijke slaven zetten op die manier het narratief van Stedman voort, terwijl de vrouwen waren bevroren in het narratief en werden bekeken vanuit de mannelijke blik, beweert Klarer.²² Het is inderdaad evident dat de mannen uit de martelscènes een bepaalde kracht haalden. In de martelscènes werden vooral hun positieve eigenschappen benadrukt, zoals de moed en kracht om de straffen te doorstaan. Die eigenschappen werden versterkt of extra benadrukt door het spreken van de slaven. De eigenschappen die bij de vrouwen werden benadrukt, waren voornamelijk de schoonheid en onschuld van de

²⁰ John Gabriël Stedman, *Reize naar Surinamen* (Zutphen 1987) (origineel: John Gabriel Stedman, *Narrative of a five years' expedition against the revolted negroes of Surinam* (London 1796); Nederlandse vertaling uit 1799) 86.

²¹ Stedman, *Reize naar Surinamen*, 23, 136.

²² Mario Klarer, 'Humanitarian Pornography: John Gabriel Stedman's "Narrative of a Five Years Expedition against the Revolted Negroes of Surinam" (1796)', 566.

slavinnen. Zo schreef Stedman meerdere malen over hun schoonheid, die in vele gevallen de oorzaak van hun bestraffing geweest zou zijn, en maakte meerdere malen duidelijk dat de slavinnen die straffen naakt ondergingen. Ook maakte Stedman duidelijk dat de slavinnen onschuldig waren, wat werd versterkt door hun zwijgzaamheid. Ze waren passieve objecten van lust en schoonheid die door de mannen werden begeerd en door de vrouwen werden benijd.

Het genderspecifieke contrast tussen de bestrafte slaven en slavinnen lijkt vooral te zijn gebruikt om de menselijkheid van beide geslachten te benadrukken. Waar de menselijkheid van de mannelijke slaven vooral lag in de moed en kracht die ze bezaten, lijkt de menselijkheid van de slavinnen vooral te hebben gelegen in hun schoonheid en onschuld. Dat Stedman juist die eigenschappen benadrukte, is niet verrassend. Stedman was niet tegen de praktijk van slavernij zelf, maar wel tegen de wrede bestraffingen van de slaven. Door de menselijkheid van de slaven te illustreren, benadrukte hij hoe wreed de planters waren en hoe laks het bestuur van de kolonie was in het beschermen van de slaven tegen de planters.

Philip Fermin

In dezelfde periode als Stedman reisde ook de Duitse arts Philip Fermin naar Suriname. Fermin vertrok in 1754 naar Suriname en verbleef daar acht jaar. Hij schreef meerdere boeken over zijn verblijf. Hij schreef niet zo uitgebreid over de straffen als Stedman, ondanks dat hij in dezelfde periode Suriname bezocht. Het wordt uit zijn boeken wel duidelijk dat hij, net als Stedman, de wrede bestraffingen veroordeelde. Hoewel volgens hem het straffen van de slaven terecht was, benadrukte hij wel dat de planters en de bastiaans²³ het geweld gematigd moesten toebrengen. Werd dat niet gedaan, zo schreef hij, dan kon dat de marronopstanden tot gevolg hebben, die op het moment van zijn bezoek al waren begonnen.²⁴

De enkele fysieke straffen die Fermin beschreef, dienden vooral om de wreedheid van de meesters te illustreren. Zo schreef hij dat de wreedheid van sommige meesters zo groot was dat sommigen hun slaven castreerden en anderen de slaven sloegen totdat ze

²³ Bastiaans waren slaven die door de planters werden ingezet om de slaven te straffen. De bastiaans waren zelf ook zwarte slaven, maar behoorden tot de eliteslaven, die een betere behandeling genoten.

²⁴ Philip Fermin, *Nieuwe algemeene beschryving van de colonie van Suriname* (Harlingen 1770) 147.

stierven.²⁵ Bij meerdere opmerkingen die hij plaatste over de bestraffing van slaven, benoemde hij ook dat de meesters op een barbaarse wijze omgaan met de slaven. Net als Stedman beschreef ook Fermin de onmenselijkheid van de planters. Naast de nadruk die Fermin legde op hun barbaarsheid, schreef Fermin dat de meesters menselijkheid als een zwakte zagen. Ook zouden de meesters gehard zijn tegen elk sentiment van menselijkheid, waardoor ze handelden als tirannen. Het contrast tussen de onmenselijke meesters en mishandelde slaven schetste Fermin minder scherp dan Stedman. Fermin benadrukte vaak dat de straffen verdiend waren en dat de meesters het recht hadden om de slaven te straffen. Wanneer de slaven slachtoffer werden van een tirannieke meester, sprak Fermin wel zijn medelijden uit, waarbij hij het ongelukkige lot van de slaven benadrukte.²⁶

In slechts een scene schreef Fermin uitgebreider over de bestraffing van een slaaf, waarbij hij opnieuw de onmenselijkheid van de bestraffing benadrukte. Een zwangere slavin die een "strafwaardige misdaad" had begaan, werd enkele uren voor haar bevalling meer dan vijftig keer op haar billen geselsd. Dat ging volgens Fermin tegen alle wetten der menselijkheid in. De wrede straf zou echter geen effect hebben gehad op hoe ze de bevalling ervaarde. Fermin noemde dat als voorbeeld van de ongevoeligheid van de zwarte vrouwen, die geen ongemak of zwakte zouden ervaren tijdens bevallingen. Alhoewel Fermin daarbij het onmenselijke van de straf leek te willen benadrukken, is het waarschijnlijker dat hij de onmenselijkheid van de slavinnen wilde illustreren. Zijn aanname over de pijnervaring van zwarte vrouwen werd eeuwen eerder al gebruikt om juist de dierlijkheid van zwarte mensen te bewijzen. Zijlstra heeft aangetoond dat gender een belangrijke rol speelde bij het construeren van "de Ander". Een onderdeel daarvan was het vermeende feit dat Inheemse vrouwen zonder pijn konden baren, waardoor kon worden aangetoond dat die vrouwen de last van Eva niet droegen en dus buiten het christendom stonden. De beschrijvingen van de seksualiteit van de Inheemse vrouwen zouden het contrast met blanke vrouwen aangeven. Fermin schetste in hetzelfde fragment het contrast met de blanke vrouwen, die wel pijn

²⁵ Philip Fermin, *An historical and political view of the present and ancient state of the colony of Surinam in South America* (London 1781) 65.

²⁶ Philip Fermin, *An historical and political view of the present and ancient state of the colony of Surinam in South America*, 64.

zouden ervaren tijdens bevallingen. Het feit dat de zware bestraffing geen effect had op de bevalling of hoe de slavin die onderging, vond Fermin opmerkelijk.²⁷

Fermin benadrukte net als Stedman de onmenselijkheid van de planters in de manieren waarop ze de slaven straftten. Waar Stedman daar tegenover de menselijkheid van de slaven plaatste, lijkt Fermin de onmenselijkheid van de slaven juist te hebben benadrukt. De kracht die de slaven in Stedman's beschrijvingen bezaten, dienden vooral om hun menselijkheid te illustreren. Fermin benoemde de kracht echter alleen bij de slavinnen, waardoor hij inspeelde op het stereotype van de zwarte vrouw die geen pijn voelde en daardoor werd afgezet tegen de blanke vrouw. Het zou kunnen verklaren waarom Stedman de kracht van de gestrafte slaven benadrukte en niet van de slavinnen. Wanneer de kracht van slavinnen werd benadrukt, was het niet langer een bewonderenswaardige eigenschap, maar een die hen onderscheidde en dehumaniseerde.

Negentiende eeuw

In de loop van de negentiende eeuw verbeterde de situatie van de zwarte slaven. In 1804 werd Suriname een Engelse kolonie. In 1808 schafte Engeland de slavenhandel af in al hun West-Indische bezittingen, waar Suriname op dat moment ook onder viel. Tussen 1808 en 1816 werd de slavenimport volledig stopgezet. Nadat Nederland Suriname terugkreeg, werd gepoogd het verbod in stand te houden, maar door semilegale en illegale import lukte dat niet.²⁸ Door het verbod nam de import uit Afrika echter wel af. Samen met een sterfteoverschot onder de slaven, leidde dat tot een tekort aan arbeidskrachten. Als gevolg moesten de planters de natuurlijke aanwas onder de slaven bevorderen. Er moest dus meer aandacht worden besteed aan de levensomstandigheden van de slaven. Ook de koloniale overheid dwong de planters verbeteringen door te voeren. Geleidelijk aan verbeterde de medische zorg, arbeidsomstandigheden, behuizing en voeding van de slaven. Ook de rechtspositie verbeterde, waardoor slaven voortaan onder het persoonsrecht vielen.²⁹³⁰

²⁷ Philip Fermin, *Nieuwe algemeene beschryving van de colonie van Suriname*, 118.

²⁸ Van Stipriaan, *Surinaams contrast*, 106-107.

²⁹ Van Stipriaan, *Surinaams contrast*, 420.

³⁰ Buddingh, *Geschiedenis van Suriname*, 89.

A.F. Lammens

Aan het einde van de Engelse heerschappij reisde A.F. Lammens af naar Suriname. Hij speelde een belangrijke rol in het koloniale bestuur en heeft ook over de kolonie geschreven. Hij verbleef in Suriname tot 1835 en was daar onder andere werkzaam als President van het Hof van Justitie en het Militaire Gerechtshof. Hij hertrouwde na de dood van zijn vrouw met een Surinaamse gekleurde vrouw.³¹ Lammens week in zijn denkbeelden over slaven niet af van zijn meeste tijdgenoten. Ondanks dat hij deel uitmaakte van de elite die de slavernij in stand hield, uitte hij wel zijn afkeer tegen de wrede behandeling van de slaven door sommige planters. Lammens schreef zijn bevindingen op in *Bijdragen tot de kennis van de kolonie Suriname: dat gedeelte van Guiana hetwelk bij tractaat ten jare 1815 aan het Koninkrijk Holland is verbleven, tijdvak 1816 tot 1822* dat pas in 1982 werd uitgegeven.³²

In de periode dat Lammens in Suriname verbleef was er al veel veranderd in de levens van slaven. Dat merkte Lammens zelf ook op. Hij schreef dat de zwarte mensen menselijker werden behandeld dankzij een nieuwe wijze van denken.³³ Hij verwees daarmee naar de nieuwe visie op de slaven die hen erkende als mensen. Er kwamen nieuwe bewegingen op die de situatie van slaven wilden verbeteren en hen wilden civiliseren. Het abolitionisme was in Engeland al actief, wat ook duidelijk werd bij de afschaffing van slavenhandel in 1808. Er werd echter nog wel gebruik gemaakt van fysieke bestraffing. Ondanks het verbod werd er nog steeds gebruik gemaakt van de Spaanse bok. Ook geselingen en andere strafmethodes als een houten nekkraag werden nog ingezet als straf. Lammens zag de lijfstraffen als noodzakelijk om de slavenmacht te beheersen.³⁴³⁵ Hij vroeg

³¹ G.A. de Bruijne, 'Inleiding' in: A.F. Lammens, *Bijdragen tot de Kennis van de Kolonie Suriname* (Amsterdam 1982) VII.

³² Carl Haarnack, 'Nieuwe algemeene beschrijving van de kolonie Suriname (1770)', *Buku – Bibliotheca Surinamica*, <https://bukubooks.wordpress.com/2009/10/10/fermin/> (geraadpleegd 3 mei 2018).

³³ A.F. Lammens, *Bijdragen tot de kennis van de kolonie Suriname: dat gedeelte van Guiana hetwelk bij tractaat ten jare 1815 aan het Koninkrijk Holland is verbleven, tijdvak 1816 tot 1822* (Amsterdam 1982) 135.

³⁴ *Ibidem* 116.

³⁵ De controle op de lijfstraffen bleek dan ook veel groter dan in de geschriften van Stedman en Fermin. Zowel Stedman als Fermin beklagden zich over de wetten in Suriname die de, in hun ogen, wrede lijfstraffen toestonden. Fermin schreef: "Had these cruelties been suppressed by the prudence of government, Surinam would have been at this day a most flourishing state." Hij refereerde aan de bestraffing van de slaven die de marronoorlogen tot gevolg zouden hebben. Felipe Fermin, *An historical and political view of the present and ancient state of the colony of Surinam in South America*, 65. Stedman daarentegen beklagde zich meerdere malen over de wetten van Suriname die de wrede heden tegen de slaven toelieten. Zo schreef hij: "Zie daar,

zich in zijn boek af welk ander middel dan lijfstraffen zou werken om de slaven te beheersen, gezien ze noch schaamte noch eer zouden kennen.³⁶

In zijn beschrijvingen van de straffen maakte Lammens geen onderscheid tussen slaven en slavinnen. Bij de algemene beschrijvingen van de straffen sprak Lammens altijd in de hij-vorm, waarbij het dus de mannelijke slaaf was die werd bestraft. Bij het beschrijven van een straf die hij afkeurde, maakte hij echter wel een onderscheid. Het was een straf die volgde wanneer een kind in bed plaste. Het kind werd dan op een vernederende manier de straten rondgeleid.³⁷ Lammens benadrukte bij de beschrijving de jeugd van de slaven die de straf moesten ondergaan door ze aan te duiden als jongens en meisjes. Het ging niet om een straf die voor alleen jongens of alleen meisjes was bedoeld, of die voor hen een andere uitwerking zou hebben gehad, dus het onderscheid lijkt onnodig. Lammens lijkt het onderscheid te hebben gemaakt om zijn afkeer van de straf kracht bij te zetten door zowel de jeugd als de geslachten van de kinderen te benadrukken. Ook werden ze niet aangeduid als slaven, negers of negerinnen, zoals hij wel in voorgaande beschrijvingen deed, maar als jongens en meisjes. Zowel hun ras als hun sociale positie lijkt bij de beschrijving niet meer van belang te zijn geweest. Hij vermenselijkte ze op die manier en benadrukte daarmee hoe belachelijk de straf was.

Lammens stond positiever tegenover de straffen dan Stedman en Fermin, wat niet verassend is gezien zijn rol in het koloniale bestuur. Hij zag een noodzaak in het beheersen van de slavenmacht door middel van fysiek geweld. Wanneer hij het eens was met de straffen, duidde hij de slaven aan als slaven en negers en maakte hij geen onderscheid in geslacht. Wanneer hij het oneens was met een straf, paste hij dezelfde techniek toe als Stedman: hij humaniseerde de slaven. Hij deed dat door gender te betrekken in de beschrijvingen en ras juist weg te laten.

M.D. Teenstra

Rond het midden van de negentiende eeuw reisde M.D. Teenstra naar Suriname. Hij was al eerder opzichter geweest in Java en was in de periode 1828-1834 landbouwadviseur in

welke de openbaare en huisselyke rechtsöeffening in de Volksplanting van Surinam is." nadat hij de wrede straffen van een opzichter had beschreven. Stedman, *Reize naar Surinamen*, 71.

³⁶ Lammens, *Bijdragen tot de kennis van de kolonie Suriname: dat gedeelte van Guiana hetwelk bij tractaat ten jare 1815 aan het Koninkrijk Holland is verbleven, tijdvak 1816 tot 1822*, 116.

³⁷ *Ibidem* 117.

Suriname.³⁸ Hij schreef het boek *De neger-slaven in de kolonie Suriname*, dat in 1842 werd uitgebracht, en *Emancipatie der slaven: bijdrage tot eene nadere beschouwing van den tegenwoordigen toestand der kolonie Suriname* uit 1855. Teenstra was een tegenstander van slavernij, maar had ook negatieve denkbeelden over zwarte mensen die kenmerkend waren voor de tijd waarin hij leefde.³⁹ De heersende denkbeelden waren wel verbeterd sinds de achttiende eeuw. Slaven werden als mensen gezien en het debat rondom de afschaffing van de slavernij kwam langzaam op gang. Actief abolitionisme vond in Nederland pas sinds 1840 plaats, maar Teenstra was een grote inspiratiebron voor de latere abolitionisme door zijn pleidooi voor de emancipatie van de slaven.⁴⁰

Teenstra maakte duidelijk dat de slechte behandeling van de slaven geen algemene regel was, maar dat slechts enkele individuen zich schuldig maakten aan mishandelingen en wreedheden. Hij zag de lichamelijke bestraffingen als een nodig middel om de slavenmacht te beheersen, net zoals dat werd gedaan bij matrozen en soldaten.⁴¹ Er waren wetten die de slaven moesten beschermen tegen excessief geweld, maar uit Teenstra's geschriften blijkt dat daar niet altijd rekening mee werd gehouden door de planters. Volgens Teenstra straften ze naar willekeur, ongeacht of de slaven schuldig waren.⁴² Opvallend aan Teenstra's beschrijvingen is dat veel van de bestraffingen worden beschreven in relatie tot de gestrafte blanken die het leed aan de slaven hadden toegebracht. Hieruit blijkt dat de zware mishandelingen tegen de slaven wel degelijk werden bestraft en dat Teenstra dat van groot belang achtte. Alhoewel Teenstra in meerdere strafbeschrijvingen de onschuld en het ongeluk van de gestrafte slaven benadrukte, schreef hij ook over de gevoelloosheid van de slaven, dat eerder ook werd beschreven door Fermin. Zo zouden zwarte mensen ijsskoude harten hebben, waardoor zowel positieve als negatieve gebeurtenissen geen indruk maakten. Hij lijkt daarmee op dezelfde manier als Fermin de menselijkheid van de zwarte mensen te hebben willen ontkennen. Niettemin wees Teenstra op de oorzaak van die

³⁸ Carl Haarnack, 'De Neger-slaven in de kolonie Suriname (1842)', *Buku – Bibliotheca Surinamica*, <https://bukubooks.wordpress.com/2009/10/19/de-neger-slaven-in-de-kolonie-suriname-1842/> (geraadpleegd 3 mei).

³⁹ Van Stipriaan, *Surinaams contrast*, 322.

⁴⁰ K. Kuitenbrouwer, 'De Nederlandse afschaffing van de slavernij in vergelijkend perspectief', *BMGN - Low Countries Historical Review* 93:1 (1998) 74-79.

⁴¹ M.D. Teenstra, *De neger-slaven in de kolonie Suriname* (Dordrecht 1842) 137.

⁴² M.D. Teenstra, *Emancipatie der slaven : bijdrage tot eene nadere beschouwing van den tegenwoordigen toestand der kolonie Suriname* (Groningen 1855) 9.

ongevoeligheid, namelijk de slavernij. Ze zouden onbevreesd zijn en niets voelen, omdat ze niets te verliezen hadden in een leven van slavernij.⁴³ Hij gebruikte het negatieve stereotype karakteristiek om de wreedheid van slavernij te illustreren, in plaats van de dierlijkheid van zwarte mensen.

Een van de strafmethodes die jaren eerder werd beschreven door Lammens kwam ook voor in de beschrijvingen van Teenstra. De straf van publieke vernedering als een slaaf of slavin in bed had geplast beschreef Teenstra echter anders dan Lammens. Waar Lammens sprak over jongens en meisjes, schreef Teenstra over een huwbare slavin, waarmee hij haar volwassenheid leek te willen benadrukken en de straf exclusief aan vrouwen toewees. Het was de enige straf waarbij Teenstra uitsluitend over de slavinnen schreef en een onderscheid in gender maakte. Daarbij schreef hij ook over de naaktheid van de slavinnen. Hij legde een opvallende nadruk op dat feit. Toen hij de straf in zijn algemeenheid beschreef, schreef hij dat een schuldige slavin "naakt en bloot" langs de straten van Paramaribo moest lopen terwijl ze werd gezeseld.⁴⁴ Toen hij getuige was van een slavin die op deze manier werd gestraft, begon hij zijn ooggetuigenverslag met het beschrijven van haar naaktheid.⁴⁵ Het was de enige bestraffing in Teenstra's verslagen waarbij de naaktheid van de slaaf werd benadrukt en die uitsluitend ging over de slavinnen. Door het te vergelijken met de beschrijving van Lammens, lijkt het alsof Teenstra de straf erotiseerde door de focus op haar naaktheid te leggen en de leeftijd van de slachtoffers te verhogen. Het komt overeen met de beschrijvingen van Stedman, die ook een grote nadruk op de naaktheid van de slavinnen legde. De slavin werd op die manier een object van lust. Dat is ook evident in de beschrijvingen van de meesteressen. Net als Stedman, beschreef Teenstra hoe de schoonheid van de slavinnen de jaloezie opwekte van meesteressen, waardoor de slavinnen een wrede straf konden verwachten met verminking als gevolg.⁴⁶

Teenstra leek de slaven te willen humaniseren zonder daarbij de gehele planterbevolking te demoniseren, zoals dat door Stedman werd gedaan. Met oude stereotypen, zoals vermeende ongevoeligheid, die in voorgaande eeuwen de slaven dehumaniseerde, leek Teenstra juist te willen illustreren welk effect de slavernij had op de slaven. Door het

⁴³ Teenstra, *De neger-slaven in de kolonie Suriname*, 122-126.

⁴⁴ Teenstra, *De neger-slaven in de kolonie Suriname*, 163.

⁴⁵ Ibidem 163.

⁴⁶ Teenstra, *Emancipatie der slaven*, 13.

toe te passen op de gehele slavenbevolking vermeed hij het vrouwelijke stereotype dat het beeld van "de Ander" versterkte. Wanneer hij exclusief sprak over de slavinnen, erotiseerde hij de scenes, waardoor de vrouwen lustobjecten werden. Hun schoonheid maakte ze tot passieve slachtoffers en hun naaktheid tot objecten van lust. Net zoals bij Stedman versterkte juist dat beeld de menselijkheid van de slavinnen.

P.J. Benoit

Rond 1830 reisde ook de Belgische tekenaar en schilder P.J. Benoit af naar Suriname, waar hij enkele maanden verbleef. Hij schreef een boek over zijn reis, genaamd *Reis door Suriname*, die werd uitgegeven in 1839. In de loop van de negentiende eeuw was het beeld van de slaaf in Suriname sterk beïnvloed door de boeken uit de achttiende eeuw. Vooral het boek van Stedman was zeer invloedrijk geweest en had een negatief beeld geschetst van de behandeling van slaven. Benoit sprak dat beeld tegen en benadrukte de positieve manier waarop de slaven behandeld werden. Ondanks zijn stelling dat Stedman's verhalen overdreven waren en hij vooral getuige was van de zachtheid waarmee de slaven werden behandeld, benoemde hij ook de wreedheid van de meesters. Zo schreef hij dat slaven soms erger behandeld werden dan lastdieren.⁴⁷ Ook beschreef hij de executie van twee slaven die een planter hadden vermoord. Benoit schreef dat de mannen hun dood tegemoet gingen met een moed die voor heroïsme aangezien kon worden, maar eigenlijk voortkwam uit een minachting voor het leven dat voor de slaven bestond uit arbeid, verdriet en lijden.⁴⁸ Het illustreert de wil van Benoit om het negatieve beeld van Suriname tegen te spreken, maar daar door zijn bevindingen niet in slaagde.

Een van de weinige lijfstraffen die Benoit beschreef, werd toegebracht bij een jonge slavin. Benoit beschreef hoe in 1785 een jonge slavin werd gestraft voor de diefstal van een gouden ring. Hij haalde het voorbeeld aan om de bijgelovigheid van de zwarte mensen te illustreren. Het was namelijk een kwasi, een ziener of priester die door de zwarte mensen als een soort orakel werd gezien, die de slavin als schuldige aanwees. Benoit sprak over de slavin als een arm beschuldigd meisje die als gevolg van de kwasi een zware straf en een geseling moest ondergaan. In zijn beschrijvingen maakte Benoit een duidelijk onderscheid tussen de zwarte vrouwen, die hij als negerinnen aanduidde, en de blanke vrouwen, die hij

⁴⁷ P.J. Benoit, *Reis door Suriname*, 63.

⁴⁸ Ibidem 61.

als vrouwen aanduidde.⁴⁹ In de scene waarin het meisje werd beschuldigd, maakte hij duidelijk dat het een slaaf was die werd aangewezen als de dief. Toen hij specifiek over het meisje schreef, duidde hij haar aan als een arm beschuldigd meisje dat beefde van angst. Hij leek met zijn beschrijving de onschuld van het meisje te willen benadrukken. Ze was geen slavin of zwarte vrouw, maar een meisje, wat zowel haar jeugd als onschuld benadrukte.⁵⁰ Hij zette het meisje niet af tegen de wreedheid van de planter die haar strafte, zoals Stedman en Fermin dat wel deden bij hun beschrijvingen van bestraffingen, maar tegen de wreedheid van de kwasi, die symbool stond voor de bijgelovigheid van de zwarte mensen. Op deze manier leek het meisje slachtoffer te worden van haar eigen mensen in plaats van haar meester. Benoit legde niet de verantwoordelijkheid bij degene die haar strafte en ook de kwasi geloofde, maar bij het bijgeloof van de zwarte mensen.

Benoit gebruikte gender om de onschuld van de gestrafte slavin te benadrukken. Haar onschuld diende niet om de slaven te humaniseren of de wreedheid van de planters te illustreren, maar om de diepgewortelde bijgelovigheid van de zwarte mensen te benadrukken. Benoit schreef dat het moeilijk was de slaven van hun bijgeloof te genezen⁵¹ en illustreerde dat het tot de wrede straffen leidde, waarmee hij de verantwoordelijkheid voor het geweld bij de slaven zelf neerlegde.

⁴⁹ Ibidem 38-39.

⁵⁰ Ibidem 39.

⁵¹ Ibidem 39.

De onbeschreven straffen

De slaven werden in het begin van de slavernij gezien als arbeidskrachten en goederen die konden worden beschadigd of winst konden opleveren. In de slavenwetgeving werden ze als zaken, niet als personen, gedefinieerd. De slaven hadden dan ook alleen plichten. Pas in de loop van de negentiende eeuw verkregen ze persoonsrechten, als gevolg van de afschaffing van slavenhandel die de planters dwong tot een betere behandeling van hun slaven.⁵² De praktijk van slavernij werd echter in de vroegmoderne boeken over Suriname gepresenteerd als een normale productiewijze waarin slaven vooral bruikbare arbeidskrachten waren.⁵³ Fysieke straffen werden daarin ook veelal gepresenteerd als noodzakelijk om de slavenmacht te beheersen. Daarbij werden veelal stereotyperende karaktereigenschappen van zwarte mensen aangehaald om het nut van de fysieke straffen aan te tonen. De fysieke straffen werden echter niet altijd beschreven. Vooral in de latere boeken uit de negentiende eeuw lieten de schrijvers de straffen weg. Er zou kunnen worden beargumenteerd dat de afwezigheid van de straffen in de geschriften het gevolg was van een strenge regulatie van de bestraffingen en het veranderende karakter van de slavenbeheersing. De geschriften van Teenstra en nieuwe regelementen die in 1842 werden doorgevoerd om de zwaarte van fysieke straffen te verminderen, bewijzen echter dat er nog steeds fysieke straffen werden toegepast.⁵⁴ Teenstra toonde daarnaast aan dat er nog zeker excessen plaatsvonden die door het koloniale bestuur werden bestraft.

Het weglaten van de fysieke straffen kan worden verklaard door Ann Stolors theorieën over ongeschreven geschiedenis. Ze noemt daarbij drie mogelijke verklaringen voor het weglaten van bepaalde historische informatie. De eerste is dat iets ongeschreven was omdat het vanzelfsprekend was en iedereen op de hoogte was van de ongeschreven praktijk. De tweede mogelijke verklaring is dat iets ongeschreven was omdat het nog niet beschreven kon worden vanwege een gebrek aan woorden en begrip van een bepaald fenomeen. De derde verklaring kan zijn dat iets niet werd opgeschreven omdat het niet gezegd kon worden, door bijvoorbeeld censuur.⁵⁵ Bij de auteurs zal vooral de eerste

⁵² Van Stipriaan, *Surinaams contrast*, 7, 420.

⁵³ Wim Hoogbergen en Marjo de Theye, 'Surinaamse vrouwen in de slavernij', Jeske Reijs ed., *Vrouwen in de Nederlandse koloniën. Jaarboek voor vrouwengeschiedenis 7* (Nijmegen 1986) 130.

⁵⁴ Van Stipriaan, *Surinaams contrast*, 373.

⁵⁵ Ann Laura Stoler, *Along the Archival Grain: Epistemic Anxieties and Colonial Common Sense* (2010) 3.

mogelijkheid van toepassing zijn geweest. Daarnaast speelden persoonlijke motivaties en de plaatsing in tijd ook een grote rol.

Negentiende eeuw

De literatuur die in de achttiende eeuw werd geschreven over de slavernij in Suriname, beïnvloedde het beeld in Europa sterk. Vooral het boek van Stedman maakte veel los bij het leespubliek en creëerde een narratief waarbij de Nederlandse kolonie als gewelddadig en barbaars te boek stond. Of de straffen daadwerkelijk zoveel erger waren dan in andere kolonies wordt tegenwoordig door historici steeds meer betwist.⁵⁶ Ook in de andere kolonies werden er regels opgesteld om de planters te dwingen tot een betere behandeling van de slaven. De slaven in Spaanse, Portugese en Franse kolonies hadden echter wel meer wettelijke bescherming dan de slaven in Nederlandse en Engelse kolonies. In Nederlandse en Engelse kolonies was er daarnaast sprake van een direct bestuurlijke invloed van de planters, terwijl in Spaanse en Portugese kolonies een absoluut vorstengezag gold. Die redenen zouden tot de veronderstelling kunnen leiden dat de slaven in Suriname slechter werden behandeld dan elders.⁵⁷ De schrijvers die in de loop van de negentiende eeuw over Suriname schreven, spraken zich veelal uit tegen die aanname.

F.A. Kuhn

In dezelfde periode als Lammens, reisde ook de Duitser F.A. Kuhn af naar Suriname. Kuhn werkte vanaf 1816 in Suriname als arts en schreef over de levensomstandigheden van de slaven. Hij publiceerde zijn boek *Beschouwing van den toestand der Surinaamsche plantagieslaven* in 1828.⁵⁸

Kuhn lijkt neutraal tegenover de bestraffing van slaven te hebben gestaan. Hij vroeg zich af of het mogelijk was om onbeschaafde mensen zonder lijfstraffen te regeren, maar gaf daar geen duidelijk antwoord op.⁵⁹ Wel waarschuwde hij voor de gevaren van de lijfstraffen. Hij pleitte ervoor regels in te voeren om het aantal slagen bij de Spaanse bok te beperken.

⁵⁶ Buddingh, *De geschiedenis van Suriname*, 102. Buddingh verwijst naar verschillende historische studies, zoals: Gert Oostindie, 'Voltaire, Stedman and Suriname Slavery', in: *Slavery and Abolition 14:2* (1993), Hilde Neus- van der Putten, *Susanna du Plessis. Portret van een slavenmeesteres* (1987). Een verdere uiteenzetting van de studies is te vinden in Buddingh, *De geschiedenis van Suriname*, 499.

⁵⁷Ibidem 101-102.

⁵⁸ Carl Haarnack, 'Duitsers in Suriname', *Buku – Bibliotheca Surinamica*, <https://bukubooks.wordpress.com/duitsers/> (geraadpleegd 3 mei 2018).

⁵⁹ F.A. Kuhn, *Beschouwing van den toestand der Surinaamsche plantagieslaven* (Amsterdam 1828) 95.

Zijn voornaamste zorgen lagen bij de gezondheidsrisico's van de straffen. Hij adviseerde voorzichtigheid bij de bestraffing van de slaven om die risico's te verkleinen.⁶⁰

Zowel Lammens als Kuhn stonden neutraal tegenover de straffen. Beiden zagen de fysieke straffen als een noodzakelijk middel om de slavenmacht te beheersen, waarbij ze de karakteristieken van de zwarte mensen als argumentatie gebruikten. Lammens beweerde dat slaven geen eer en schaamte kenden en daarom met fysiek geweld moesten worden beheerst. Kuhn stelde de vraag of een troep onbeschaafde mensen zonder lijfstraffen geregeerd kon worden. De negatieve eigenschappen die ze zwarte mensen toekenden werden dus gebruikt om de lijfstraffen te legitimeren. Ze maakten geen onderscheid in gender, zoals dat door Stedman en Teenstra wel werd gedaan. De slaven werden in een homogene groep geplaatst. Bij Lammens werd duidelijk dat juist het onderscheid in gender de slaven humaniseerde. Kuhn deed dat niet. In tegenstelling tot Lammens sprak Kuhn echter wel over mensen als hij over de slaven sprak.⁶¹ In deze periode werd het idee dat slaven ook mensen waren dan ook steeds gangbaarder.

Het ontbreken van een voorbeeld van een bestraffing die fout was gelopen of een ander extreem geval, waarvan Kuhn insinueerde dat dat zeker voorkwam, zal in zijn geval niet hebben gelegen aan de vanzelfsprekendheid van de bestraffingen. Als arts zal hij regelmatig zijn geconfronteerd met extreme gevallen en de gevolgen van lijfstraffen. Op basis van die confrontaties leverde hij ook het advies om omzichtig te werk te gaan. Kuhn stond waarschijnlijk neutraal tegenover de straffen en wilde objectieve informatie leveren zonder daarbij een oordeel over ofwel de planters ofwel de lijfstraffen te geven.

G.P.C. van Breugel

G.P.C. van Breugel was afkomstig uit een aristocratische planter-familie die de Surinaamse plantage Clifford Kokshoven bezat.⁶² Het kwam in de negentiende eeuw veelvuldig voor dat de plantage-eigenaren in Nederland verbleven en het beheer van de plantage overlieten aan administrateurs.⁶³ Zo ook de familie van Breugel. Van Breugel vertrok echter in 1823 naar Suriname om de familiebezittingen te controleren. Hij verbleef uiteindelijk acht maanden in

⁶⁰ Kuhn, *Beschouwing van den toestand der Surinaamsche plantagieslaven*, 22-23, 96.

⁶¹ Ibidem 95.

⁶² Carl Haarnack, 'Van Breugel – Dagreis naar Paramaribo (1842)', *Buku – Bibliotheca Surinamica*, <https://bukubooks.wordpress.com/2011/12/05/breugel/> (geraadpleegd 9 mei 2018).

⁶³ Van Stipriaan, *Surinaams contrast*, 41.

Suriname en schreef daar zijn boek *Dagverhaal van eene reis naar Paramaribo en verdere omstreken in de kolonie Suriname*.⁶⁴

In de inleiding van zijn boek maakte van Breugel duidelijk dat hij het boek schreef om het onjuiste beeld over de behandeling van slaven bij te stellen. Hij schreef dat de berichten die werden verspreid in brochures en dagbladen getuigden van vooroordelen en eenzijdigheid. Hij wilde echter wel duidelijk maken dat hij slavenhandel niet verdedigde.⁶⁵ Van Breugel benoemde kort de strafuitoefening met zweepslagen, maar alleen om het stereotype leven van de slaaf te beschrijven die werd gepresenteerd in de drukpers.⁶⁶ In zijn boek beschreef hij geen enkele keer een lijfstraf die werd uitgevoerd of algemene bevindingen over de lijfstraffen. Hij maakte vooral duidelijk dat de slaven relatief veel macht bezaten. Wanneer ze werden mishandeld, werden ze beschermd door de wet, zo schreef hij. Ook beschreef hij een geval waarbij de slaven zich tegen hun meester keerden na een mishandeling. Hij benadrukte daarbij dat de negentiende-eeuwse slaaf net zo goed een mens was als de blanke en dat zij zich niet tot alles zouden laten dwingen.⁶⁷ Het verzet van de slaven was in de negentiende eeuw inderdaad veranderd. Er vonden geen grootschalige plantage-opstanden of marronoorlogen meer plaats. Het verzet dat de slaven pleegden ging niet meer gepaard met geweld. Ze hadden veelal de koloniale overheid aan hun zijde, waardoor de planters werden gedwongen naar de slaven te luisteren. In tegenstelling tot de slaven die participeerden in de marronoorlogen, waren deze slaven geboren in Suriname en hadden een zekere binding met het land. Het verzet was daarom minder gericht tegen het systeem en meer op het winnen van manoeuvreerruimte.⁶⁸ De verkregen macht van de slaven was relatief; het toepassen van lijfstraffen was nog steeds een gangbare praktijk waarbij ook de Spaanse bok nog kon worden ingezet.

Dat Van Breugel geen enkele keer de lijfstraffen noemde, zou meerdere verklaringen kunnen hebben. Ten eerste was Van Breugel een plantagehouder die de lijfstraffen als een noodzakelijk middel gezien zal hebben om zijn slavenmacht onder controle te houden. Hij zal het als vanzelfsprekend hebben beschouwd en het daardoor niet hebben opgeschreven.

⁶⁴ Carl Haarnack, 'Van Breugel – Dagreis naar Paramaribo (1842)'

⁶⁵ Van Breugel, *Dagverhaal van eene reis naar Paramaribo en verdere omstreken in de kolonie Suriname*, V-VI.

⁶⁶ Ibidem 81.

⁶⁷ Ibidem 77.

⁶⁸ Van Stipriaan, *Surinaams contrast*, 400.

Daarnaast maakte hij in zijn boek heel duidelijk dat hij het beeld van de mishandelde Surinaamse slaaf wilde tegenspreken. Had hij de lijfstraffen beschreven, dan had hij het beeld slechts versterkt. In plaats daarvan focuste hij zich op de verkregen macht van de slaven die hen in staat stelde zich tegen hun meesters te keren wanneer ze niet goed werden behandeld. Op deze manier poogde hij het negatieve beeld van de slaaf te doorbreken door het narratief te creëren dat ze genoeg macht bezaten om voor zichzelf op te komen en zichzelf te beschermen.

August Kappler

In 1836 vertrok de Duitser August Kappler als soldaat naar Suriname waar hij zes jaar verbleef. Tijdens zijn verblijf in Suriname richtte hij de handelspost Albina op. Hij deed dienst als posthouder en nam een belangrijke rol in bij het contact tussen de marrons en de Indianen, die zich in het gebied Marowijne bevonden, en de bestuurders in Paramaribo.⁶⁹ Hij schreef het boek *Zes jaren in Suriname: 1836-1842*. In de inleiding van zijn boek sprak hij zich uit tegen het negatieve beeld dat bestond van het slavenleven. Hij verwierp het beeld dat zich aan het fabelachtige en ongelooflijke zou hechten.⁷⁰ Het negatieve beeld werd volgens Kappler nog meer versterkt door protestante en katholieke zendelingen die medelijden wilden opwekken voor de zwarte slaven om zo meer financiële bijdragen te ontvangen.⁷¹

Kappler schreef in zijn boeken niet over de lijfstraffen. Hij benoemde dat de slaven toegeeflijk werden bestraft voor hun fouten⁷², maar beschreef niet wat de straffen inhielden. Kappler benadrukte in zijn boek juist hoe het slavenleven voor de slaven dragelijk werd gemaakt. Hij schetste daarbij meteen een contrast met het negatieve beeld dat in Europa bestond van het slavenleven en met de Europese dagloners die het zwaarder zouden hebben.⁷³ Net zoals Kuhn en Lammens benoemde Kappler karakteristieken van de slaven die de straffen tegen hen zouden moeten legitimeren. Zo benoemde hij hun bedriegerijen, bijgeloof en fetisjen. Volgens Kappler was het echter niet mogelijk de slaven hiervoor te straffen op de manier die ze volgens hem wel verdienden.⁷⁴ De eigenschappen die Kappler

⁶⁹ Carl Haarnack, 'August Kappler', *Buku – Bibliotheca Surinamica*, <https://bukubooks.wordpress.com/2011/08/31/kappler-2/> (geraadpleegd 3 mei 2018).

⁷⁰ Kappler, *Zes jaren in Suriname: 1836-1842 : schetsen en taferelen*, IV.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Ibidem 45.

⁷³ Ibidem 54.

⁷⁴ Ibidem 45.

benoemde dienden om de slaven te dehumaniseren. Het vermeende bijgeloof plaatste ze buiten het christendom en de fetisjen wezen op seksuele gewoontes die hun dierlijkheid en onbeschaafdheid aantoonde, zoals bij de constructie van "de Ander". Tegelijkertijd schreef Kappler dat ze tot een mensenras behoorden⁷⁵, waarmee hij dus erkende dat ze menselijk waren. De eigenschappen die hij beschreef spraken dat weer tegen. Het was een combinatie van termen die de tijdsgeest goed weergaf. Slaven werden steeds meer als mensen gezien, mede dankzij het abolitionisme. Tegelijkertijd bestonden er nog steeds stereotypen die in voorgaande eeuwen de vermeende dierlijkheid van slaven aantoonde en doorspeelden in de perceptie van zwarte mensen.

In het begin van zijn boek maakte Kappler direct duidelijk dat het negatieve beeld dat bestond van de slaven niet correct was en getuigde van een sterke verbeeldingskracht. Dat hij vervolgens geen melding maakte van lijfstraffen, lijkt zijn stelling te hebben ondersteund. Het zou daarom een mogelijkheid kunnen zijn dat Kappler bewust niet schreef over de lijfstraffen, omdat die het negatieve beeld van het slavenleven zouden versterken. Een andere mogelijkheid is dat Kappler niet schreef over de lijfstraffen, omdat ze vanzelfsprekend waren geworden. In de periode dat Kappler zich in Suriname bevond, werden de straffen gereguleerd. Door de regulering zullen de straffen ook zijn genormaliseerd; ze waren tenslotte toegestaan. Opvallend is dat hij schreef dat het niet mogelijk was om slaven te straffen op de manier die ze verdienen. Opnieuw werden eigenschappen van slaven aangehaald om ze te dehumaniseren en zo de lijfstraffen te legitimeren. Dat het niet mogelijk zou zijn geweest de slaven hun verdiende straf te geven, laat zien dat de wetten inderdaad de lijfstraffen reguleerden en dat Kappler op de hoogte was van de wetgeving.

⁷⁵ Ibidem 54.

Conclusie

De genderideologieën die doorspeelden in de beschrijvingen van de bestraffingen van slaven lijken als voornaamste doel te hebben gehad de gestrafte slaven te humaniseren om zo medelijden te wekken. Het verschil in de beschrijvingen van slaven en slavinnen lag voornamelijk in de benadrukte eigenschappen. Vooral bij Stedman werden de mannelijke eigenschappen als moed en kracht benadrukt. De belangrijkste eigenschap die bij de slavinnen werd benadrukt, was hun onschuld. De onschuld kon gepaard gaan met de jeugd van de slavinnen waardoor het beeld van een onschuldig kind werd gecreëerd, zoals het geval was bij Lammens en Benoit. De onschuld kon ook samengaan met de schoonheid en naaktheid van de slavinnen waardoor ze passieve lustobjecten werden, zoals bij Teenstra en Stedman. De onschuld en passiviteit van de slavinnen was bij alle schrijvers evident en past in de mannelijke blik die Mario Klarer beschreef. Door ze op deze manier af te schilderen, werd de wreedheid van hun onderdrukkers benadrukt. Wie de onderdrukkers waren, verschilde echter per auteur. Teenstra en Stedman keerden zich vooral tegen de planters, terwijl Benoit de verantwoordelijkheid bij de slaven zelf legde en Lammens slechts een enkele straf als belachelijk beschouwde. Dat de eigenschappen genderspecifiek waren, bleek uit de boeken van Fermin. Toen hij de eigenschappen die de mannelijke slaven van Stedman kracht gaven toepaste op de slavinnen, speelde hij in op een oud vrouwelijk stereotype dat diende om het beeld van "de Ander" te creëren. Bij de meerderheid van de schrijvers die de straffen uitgebreid beschreven en waar genderideologieën in te herkennen zijn, is het evident dat de ideologieën werden ingezet om de slaven te humaniseren en ze daarmee af te zetten tegen de persoon of praktijk die hen tot slachtoffer maakte.

Dat schetst een scherp contrast met de schrijvers die de straffen niet beschreven. Die auteurs benadrukten zowel de menselijkheid van de slaven, als hun onmenselijkheid. Ze noemden de slaven mensen, maar haalden stereotype karakteristieken aan om ze te dehumaniseren en daarmee de lijfstraffen te legitimeren. De lijfstraffen werden echter steeds maar kort aangehaald en verder niet beschreven. De meest logische verklaring daarbij lijkt te hebben gelegen in hun motivatie om de boeken te schrijven. De auteurs gaven aan het negatieve beeld van de behandeling van de slaven te willen bijstellen die een eeuw eerder door schrijvers als Stedman waren gecreëerd. Een schrijver als Kuhn, die niet die intentie had, lijkt vooral neutraal te hebben gestaan tegenover de lijfstraffen. Ook hij noemde de slaven mensen, maar humaniseerde ze niet op de manier waarop Stedman, Teenstra, Benoit en Lammens dat wel deden. Het humaniseren van de slaven dehumaniseerde in de meeste gevallen de daders, iets wat Kuhn leek te willen voorkomen. Daarnaast werd er door de schrijvers geen onderscheid gemaakt tussen mannen, vrouwen en kinderen. Ze behoorden allemaal tot de groep slaven, die werd gedefinieerd door hun ras en inferieure positie ten opzichte van de blanken.

Waar de genderspecifieke eigenschappen eerst voornamelijk diende om het beeld van “de Ander” te creëren, diende ze tijdens de achttiende en negentiende eeuw om het beeld van de slaven te humaniseren en zo medelijden te wekken. Zijlstra toonde aan dat de stereotype vrouwelijkheid van inheemse en zwarte mensen de onbeschaafdheid en dierlijkheid van de volkeren moest bewijzen. De stereotype vrouwelijkheid van zwarte vrouwen toonde in de vroegmoderne reisliteratuur echter juist de humaniteit van de zwarte mensen aan. De stereotypes die Zijlstra beschreef speelden in enkele gevallen nog steeds door om de zwarte vrouwen te dehumaniseren. De stereotype vrouwelijkheid lijkt echter in de meeste gevallen de humaniteit van de slaven te hebben onderstreept. Het weglaten van gender en een voorname focus op ras en sociale positie dienden dan weer om de slaven te dehumaniseren. Waar de genderideologieën de zwarte mensen eerder dehumaniseerden, dienden ze later juist het tegenovergestelde doel.

Literatuurlijst

Secundaire bronnen:

Bruijne, G.A. de, 'Inleiding' in: A.F. Lammens, *Bijdragen tot de Kennis van de Kolonie Suriname* (Amsterdam 1982).

Buddingh, Hans, *Geschiedenis van Suriname* (mei 2017).

Campbell, Gwyn, Suzanne Miers, Joseph C. Miller, eds., *Women and Slavery: Africa, the Indian Ocean World and the medieval North Atlantic* (Ohio 2007).

Fontaine, Jos, "Inleiding", in: John Gabriël Stedman, *Reize naar Surinamen* (1987 Zutphen).

Haarnack, Carl, "Van Breugel – Dageis naar Paramaribo (1842)", *Buku – Bibliotheca Surinamica*, <https://bukubooks.wordpress.com/2011/12/05/breugel/> (geraadpleegd 9 mei 2018).

Haarnack, Carl, "Nieuwe algemeene beschrijving van de kolonie Suriname (1770)", *Buku – Bibliotheca Surinamica*, <https://bukubooks.wordpress.com/2009/10/10/fermin/> (geraadpleegd 3 mei 2018).

Haarnack, Carl, "De Neger-slaven in de kolonie Suriname (1842)", *Buku – Bibliotheca Surinamica*, <https://bukubooks.wordpress.com/2009/10/19/de-neger-slaven-in-de-kolonie-suriname-1842/> (geraadpleegd 3 mei).

Haarnack, Carl, "Duitsers in Suriname", *Buku – Bibliotheca Surinamica*, <https://bukubooks.wordpress.com/duitsers/>, (geraadpleegd 3 mei 2018).

Haarnack, Carl, "August Kappler", *Buku – Bibliotheca Surinamica*, <https://bukubooks.wordpress.com/2011/08/31/kappler-2/> (geraadpleegd 3 mei 2018).

Hoogbergen, Wim, Marjo de Theye, 'Surinaamse vrouwen in de slavernij', *Jeske Reijs ed., Vrouwen in de Nederlandse koloniën. Jaarboek voor vrouwengeschiedenis 7* (Nijmegen 1986) 126-151.

Klarer, Mario, 'Humanitarian Pornography: John Gabriel Stedman's "Narrative of a Five Years Expedition against the Revolted Negroes of Surinam" (1796)' *New Literary History* 36:4 (2005) 559-587.

Kuitenbrouwer, K., "De Nederlandse afschaffing van de slavernij in vergelijkend perspectief", *BMGN - Low Countries Historical Review* 93:1 (1998) 69-100.

Plet, Peggy, 'Overleven en overlevering: historisch onderzoek naar Surinaamse slavinnen', *Lover* 25:3 (1998) 20-22.

Stipriaan, Alex van, *Surinaams contrast* (Leiden 1993).

Stoler, Ann Laura, *Along the Archival Grain Epistemic Anxieties and Colonial Common Sense* (2010).

Timm, Annette F., Sanborn, Joshua A., *Gender, Sex and the Shaping of Modern Europe* (London; New York 2016).

Wekker, Gloria, *Nesten bouwen op een winderige plek: denken over gender en etniciteit in Nederland* (schriftelijk verslag oratie 19 april 2002).

Zijlstra, Suze, 'Slaafse vrouwen in Suriname', *Oso* 29:2 (2010) 315-326.

Primaire bronnen:

Benoit, P.J., *Reis door Suriname* (Brussel 1839; NL editie Amsterdam 1967).

Breugel, G.P.C. van, *Dagverhaal van eene reis naar Paramaribo en verdere omstreken in de kolonie Suriname* (Amsterdam 1842).

Fermin, Philip, *An historical and political view of the present and ancient state of the colony of Surinam in South America* (London 1781).

Fermin, Philip, *Nieuwe algemeene beschryving van de kolonie van Suriname*, (Harlingen 1770).

Kappler, August, *Zes jaren in Suriname: 1836-1842 : schetsen en taferelen* (Zutphen 1983).

Kuhn, F.A., *Beschouwing van den toestand der Surinaamsche plantagieslaven* (Amsterdam 1828).

Lammens, A.F., *Bijdragen tot de kennis van de kolonie Suriname: dat gedeelte van Guiana hetwelk bij tractaat ten jare 1815 aan het Koningrijk Holland is verbleven, tijdvak 1816 tot 1822* (Amsterdam 1982).

Stedman, John Gabriël, *Reize naar Surinamen* (Zutphen 1987) (origineel: John Gabriel Stedman, *Narrative of a five years' expedition against the revolted negroes of Surinam* (London 1796); Nederlandse vertaling uit 1799).

Teenstra, M.D., *Emancipatie der slaven : bijdrage tot eene nadere beschouwing van den tegenwoordigen toestand der kolonie Suriname* (Groningen 1855).

Teenstra, M.D., *De negerlaven in de kolonie Suriname* (Dordrecht 1842).